

Welkom op school?

Tekst: José Smits

José Smits is jaren actief geweest binnen het Steunpunt Onderwijs van de Stichting het Gehandicapte Kind. Het Steunpunt was opgericht om kinderen en hun ouders te helpen wanneer zij vastgelopen waren in het onderwijs. Naar aanleiding van haar ervaringen heeft José Smits dit artikel geschreven.

Kinderen met Downsyndroom

zijn minder welkom op zowel reguliere basisscholen als in het speciaal onderwijs. Het Steunpunt Onderwijs van de Stichting het Gehandicapte Kind heeft afgelopen jaren steeds meer voorbeelden gezien van kinderen met Downsyndroom die worden geweigerd en die, als het een

beetje tegenzit, alleen nog maar in de zorg terecht kunnen.

De toelating op regulier onderwijs wordt bemoeilijkt omdat gemeenten moeilijk doen met toekenning van jeugdzorg op de gewone school, omdat basisscholen zelf (samenwerkingsverband en/of

de schoolbesturen) weinig tot geen geld willen inzetten voor ondersteuning van leerlingen met een beperking en/of omdat leerkrachten zich zwaar belast voelen en vaak niet weten hoe ze leerlingen met een eigen curriculum kunnen opnemen in het groepsproces. En omdat ze niet weten hoe het moet, gaat het mis in de klas en moet de leerling weg 'omdat het verschil in ontwikkeling te groot is geworden'.

Fleur

Fleur is 6 jaar. Ze heeft Downsyndroom. Ze volgt op de reguliere school groep 1 en groep 2, maar mag niet door naar groep 3. Volgens de school is het verschil in ontwikkeling te groot en heeft Fleur te veel begeleiding nodig. Twee zmlk-scholen waar de ouders Fleur aanmelden komen observeren. Fleur 'is lastiger aan het werk te krijgen. Ze laat zelfbepalend gedrag zien en is daar lastiger in te corrigeren.' De volgende stelt: 'L. geeft aan dat uit verschillende observaties blijkt dat Fleur misschien nog niet toe is aan het schoolse leren. (...) Dat zou betekenen dat er een zorgvraag ligt en geen onderwijsvraag.' De ouders benaderen een reguliere school met een samen-naar-schoolklas waar Fleur welkom is. Die school is vlakbij, maar valt onder een ander samenwerkingsverband en die vraagt om het geld dat voor Fleur beschikbaar is voor speciaal onderwijs aan hen over te dragen. Het oude samenwerkingsverband weigert. Het argument is: Fleur is verwezen naar de zorg en dan dragen we ook geen geld af. Voor Fleur kan vrijstelling van leerplicht worden aangevraagd.

Reguliere scholen verwijzen dan naar speciaal onderwijs, waar ze verondersteld worden beter te weten hoe ze les moeten geven aan leerlingen met een verstandelijke beperking. De instroom in het speciaal onderwijs is echter zo sterk gegroeid en de wachtlijsten zijn zo lang geworden dat kinderen met een verstandelijke beperking ook daar steeds vaker worden geweigerd en naar de zorg worden verwezen.

Jonge kinderen van 4 of 5 jaar met Downsyndroom worden niet 'schoolrijp' geacht en moeten

Thijs

eerst naar een zorggroep. Kinderen worden alleen geaccepteerd als ze zonder individuele begeleiding in een klas van twaalf tot vijftien leerlingen stil op hun stoel kunnen zitten. Kinderen van 11 jaar die vanuit speciaal naar voortgezet speciaal onderwijs doorstromen worden ook vaker geweigerd omdat ze de aangeboden standaard leerroutes niet zouden kunnen volgen. Of ze worden weggestuurd zodra ze 16 jaar zijn, en niet meer leerplichtig.

Passend onderwijs wringt

Het Steunpunt Onderwijs, dat sinds 2016 honderden ouders bijstond in hun zoektocht naar goed onderwijs voor hun kind met een beperking, merkt dat de problemen in het onderwijs, sinds invoering van passend onderwijs, zijn gegroeid in de afgelopen tien jaar. Het is te zien aan de argumenten die worden gebruikt in individuele casussen en aan de cijfers.

Eerst die cijfers

Passend onderwijs is in 2014 ingevoerd met drie doelstellingen. De eerste was het afremmen van de uitgaven aan rugzakjes met geld voor ondersteuning aan kinderen met een beperking op reguliere scholen. De tweede was het afremmen van de groei van het aantal kinderen in speciale scholen. De derde reden was het verminderen van het aantal kinderen dat vanwege hun beperking is uitgesloten van onderwijs. Dat zijn de thuiszitters en de kinderen die formeel zijn vrijgesteld van leerplicht. 'Geen kind meer tussen wal en schip', klonk het destijds in de Tweede Kamer.

Thijs is 11 jaar en heeft Downsyndroom. Hij zit op een zmlk-school en moet vanwege zijn leeftijd doorstromen naar het vso. De school adviseert de ouders om te kijken naar een zorgverblijf en vrijstelling van leerplicht. Volgens school past Thijs niet op het vso omdat alle vso-groepen onderwijs krijgen vanaf leerroute 2 en Thijs nog op 1 zit. Ze zeggen ook dat Thijs wordt overvraagd en zich niet prettig voelt op school. De ouders zijn vertwijfeld. Het speciaal onderwijs zou toch in staat moeten zijn te differentiëren naar leerlijnen? Wordt hij overvraagd of ondervraagd? Niettemin gaan ze kijken op het zorgverblijf. De moed zakt hen in de schoenen. Op dat zorgverblijf is van leren geen sprake meer. Het is daar leren niets doen.

Minder ondersteuning in het regulier onderwijs

Het eerste is gelukt, de andere twee doelstellingen niet. Het rugzakje was goed voor de bekostiging van vier uur per dag onderwijsassistentie in de reguliere klas per kind met een beperking. Vanaf 2015 zijn die rugzakjes met geld simpelweg afgeschaft. Reguliere scholen of samenwerkingsverbanden mogen wel extra betalen per kind met beperking in de reguliere klas, maar het is niet wettelijk verplicht en daarom gebeurt het weinig. In twee jaar tijd zakte het aandeel kinderen met beperking op reguliere scholen van 1% naar minder dan 0,3%.

Dat kwam niet alleen door het afschaffen van het rugzakje, maar ook omdat inzet van zorggeld in datzelfde jaar drastisch verminderde. Tot 2015 mocht geld voor langdurige zorg op scholen vrij worden ingezet. Na 2015 moesten gemeenten gaan beslissen over inzet van zorggeld op scholen en zij krijgen zo weinig geld van het rijk dat ze

over elk kind met een fysieke of verstandelijke beperking op een reguliere school tot op de dag van vandaag nog maandenlang onderhandelen en ruziën. En als ze het geven, willen ze het elk schooljaar herzien of in sommige gevallen zelfs elke drie maanden.

Meer speciale instroom

De tweede doelstelling, het afremmen van de groei van het aantal kinderen in speciale scholen, is nooit gelukt. De instroom van jonge kinderen steeg onmiddellijk als gevolg van het afschaffen van de rugzakjes. De verhoogde instroom werd drie jaar gemaskeerd omdat oudere kinderen versneld de speciale school af werden gestuurd en naar dagbesteding werden verwezen.

De grafiek¹ laat het aandeel van kinderen in speciale scholen zien (oranje en rood) in het totale leerlingenbestand. Net voor de invoering van passend onderwijs zat 7,4% van de leerlingen in het speciaal onderwijs, in het schooljaar 2023-2024 was dat aandeel gestegen naar 7,91%.

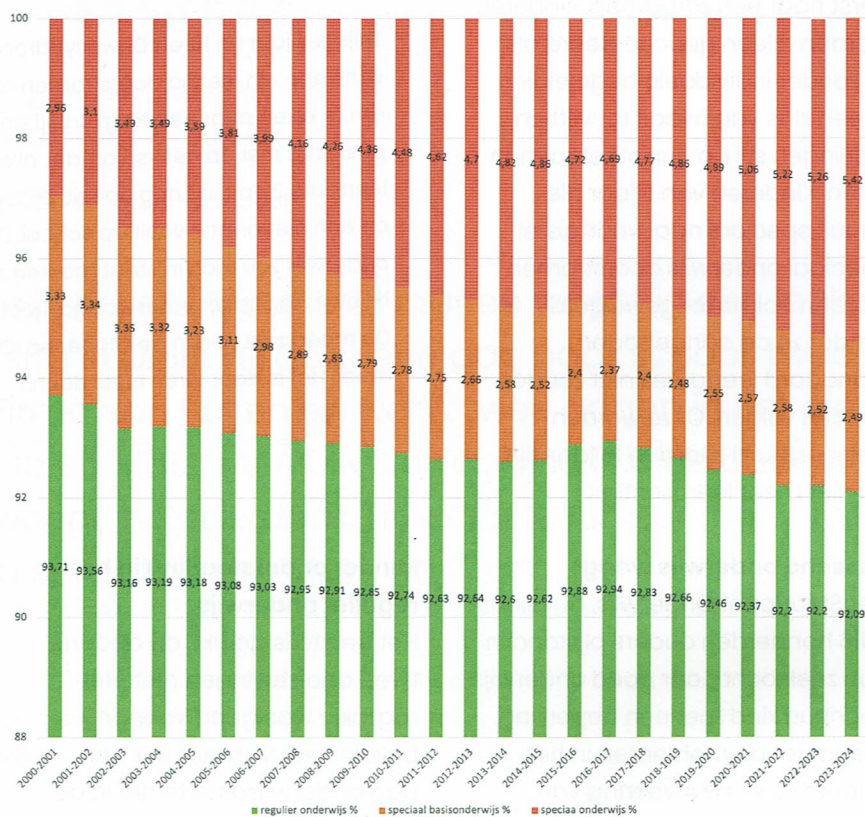
Sinds de invoering van passend onderwijs steeg ook het aantal kinderen dat is vrijgesteld van onderwijs vanwege hun beperking van ruim vierduizend naar ruim achtduizend. De organisatie van leerplichtambtenaren, Ingrado, stelde in onderzoek² vast dat het werkelijk aantal kinderen dat wel ingeschreven is maar niet naar school gaat vanwege een beperking tot acht keer groter is³; tegen de 70.000 dus.

Foute financiële prikkels

De motor achter de mislukking van passend onderwijs is het financieringssysteem. Financiële prikkels moesten er vanaf 2015 voor zorgen dat de instroom naar speciaal onderwijs beperkt zou blijven. Dat gebeurde door per regio samenwerkingsverbanden van reguliere en speciale scholen te vormen en het budget voor speciale onderwijs daarin te maximaliseren.

Een speciale school krijgt vanuit dat budget per samenwerkingsverband voor elke leerling die het aanneemt een bedrag dat varieert van 6.318 euro in het speciaal basisonderwijs tot 12.321 euro voor zmlk-onderwijs en 29.921 euro voor mytyl-/tytylonderwijs⁴. Het budget dat overblijft na die verplichte afdracht aan speciale scholen wordt verdeeld over reguliere scholen. Dat levert gemiddeld per leerling enkele tientjes per jaar op. Het idee is dat gewone scholen zo hun best doen het aantal verwijzingen laag te houden; het levert ze een iets hoger budget op.

Leerlingen in regulier, speciale basis- of speciaal onderwijs scholen

In de praktijk werkt die prikkel averechts. Een reguliere school die een leerling met Downsyndroom accepteert moet – in regio's waar het samenwerkingsverband niet werkt met individuele extra financiering in de vorm van een 'zorgarrangement' (en dat is in steeds meer regio's het geval) – uit eigen budget extra ondersteuning betalen van ongeveer 12.000 euro per schooljaar. Als diezelfde leerling naar een zmlk-school gaat, kost die leerling net zoveel, maar dan betalen alle reguliere scholen eraan mee en zijn de kosten per

school enkele tientjes per jaar. De doorsnee basisschooldirecteur is dan een dief van de eigen portemonnee door de leerling met Downsyndroom toch te accepteren. Het Steunpunt weet uit ervaring: dat gebeurt alleen als het samenwerkingsverband toch extra geld in de vorm van een 'zorgarrangement' toelegt, of als de gemeente ruime ondersteuning wil betalen.

De besturen van samenwerkingsverbanden staan wel onder druk van alle reguliere scholen samen om de instroom naar het speciaal

¹ Bron: CBS: (Speciaal) basisonderwijs en speciale scholen; leerlingen, schoolregio
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/71478ned/table?searchKeywords=speciaal%20onderwijs>

² Ingrado mei 2024: Meer zicht op verzuim'

³ Ingrado mei 2024: Meer zicht op verzuim'

⁴ Prijsniveau 2022

onderwijs te beperken. Ze sturen daarom aan op beperking van de instroom door het hanteren van wachttijden en een strenge selectie voor speciaal onderwijs. Kinderen met een laag IQ, meervoudige beperkingen of ingewikkeld gedrag worden zo richting de zorg geduwd. Elk kind dat wordt vrijgesteld van leerplicht, bespaart een samenwerkingsverband 12.000 tot 29.000 euro per jaar. En die besparing wordt overgemaakt naar het totaalbudget voor reguliere scholen. Speciale scholen richten vervolgens zorggroepen in waar geen leerkrachten in staan, maar door de gemeente betaalde zorgbegeleiders.

Tot op het ministerie en bij de inspectie wordt die overheveling van kinderen vanuit het onderwijs naar de zorg verdedigd door te stellen dat sommige kinderen niet 'leerbaar' zijn, maar zich wel kunnen 'ontwikkelen' in de zorg. Het wordt nergens hardop gezegd, maar het idee is dat het niet de moeite waard is deze kinderen te laten leren. Ze zullen toch nooit de arbeidsmarkt opgaan. De onderwijssector schuift de financiële last af naar de zorgsector. Gemeenten verzetten zich tegen zorginzet op scholen, maar hebben geen verweer als het kind wordt geweigerd in onderwijs. Dan moeten gemeenten het volle pond betalen aan een kinderdagcentrum of de 'zorggroep' binnen een schoolgebouw.

Smoesjes

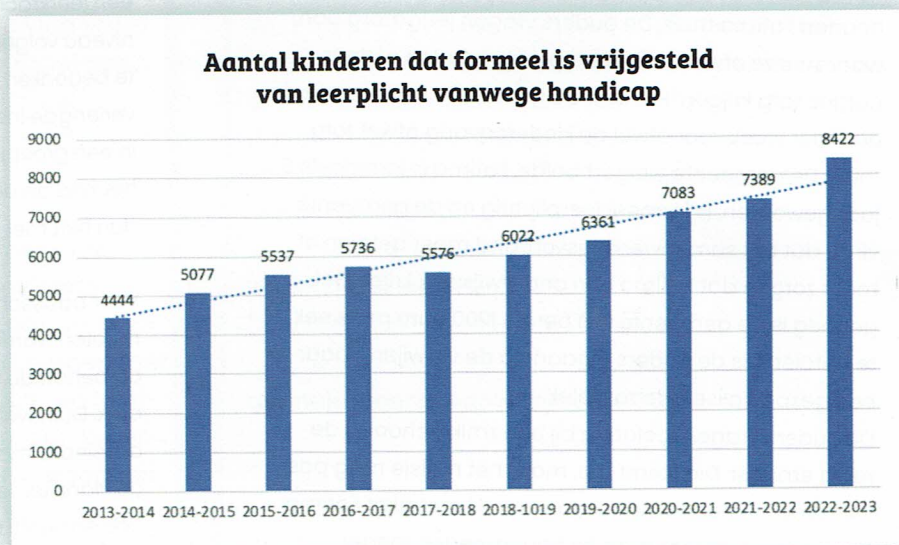
Dat geldt een reden is om kinderen niet op de reguliere of de speciale school te accepteren, wordt – is de ervaring van het Steunpunt – vrijwel nergens hardop gezegd. Scholen hanteren kindgerichte argumenten: uw dochter of zoon gaat niet vooruit, verstoort de klas, zit te vaak alleen, kan niet aanhaken bij de rest, past niet in de groep. Het toverwoord in procedures is: we zijn handelingsverlegen. Zo langzamerhand is dat gaan kloppen voor veel leerkrachten. De ervaring met het werken met grote verschillen in leerstijl en ontwikkelingsniveau gaat verloren als kinderen met beperkingen apart worden gezet, apart met een individuele begeleider werken of apart in groepen of in speciale scholen.

Geen maatwerk in speciaal onderwijs

De veronderstelling dat speciale scholen meesterlijk zijn in het op maat aanbieden van lesstof (er komen immers kinderen met

zeer uiteenlopende cognitieve vermogens) blijkt vaker vals. Het speciaal onderwijs vormt ook grotere groepen met een klassikale aanpak en hanteert weinig individuele leerlijnen. Het speciaal onderwijs heeft vaker dan in regulier onderwijs onbevoegde leerkrachten voor de klas. De inspectie voor het onderwijs stelde in het jaarlijkse overzichtsrapport de Staat van het onderwijs⁵, in april dit jaar vast dat de kwaliteit van ondersteuning aan kinderen met een beperking onder druk staat, zowel op reguliere als speciale scholen.

De brancheorganisatie van speciale scholen, de sectorraad GO, stelt dat het gespecialiseerd onderwijs (hun nieuwe definitie van speciaal onderwijs) de afgelopen jaren groeit zonder dat het budget meegroeit. De directeur van de sectorraad zegt niet te herkennen dat kinderen met ernstige beperkingen vaker worden geweigerd. Hij zegt ook geen SO-scholen te kennen die zorggroepen hebben.

⁵ De staat van het onderwijs, 2024. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/17/de-staat-van-het-onderwijs-2024>

Het Steunpunt is die zorgklassen de afgelopen jaren echter met regelmaat tegengekomen.

De sectorraad wijst wel op de vicieuze cirkel van het financieringssysteem. Hoe meer leerlingen naar het speciaal onderwijs gaan, hoe minder budget

overblijft voor reguliere scholen om daar kinderen met een beperking te ondersteunen. En hoe minder geld reguliere scholen hebben, hoe hoger de druk om nog meer leerlingen te verwijzen naar het speciaal onderwijs. Of naar de zorg.

Fatima

Fatima is 5 jaar en heeft Downsyndroom. Ze zat tot ze 4 werd op reguliere peuteropvang met een paar uur extra begeleiding, gefinancierd door de gemeente op basis van de jeugdwet. Ouders zoeken een reguliere school maar die weigeren. Een Toelaatbaarheidsverklaring (TLV) voor speciaal onderwijs wordt ook geweigerd. Het meisje wordt geobserveerd, ze zegt vrijwel niets tijdens de observaties en haar niveau wordt te laag geschat voor speciaal onderwijs. Ze wordt verwezen naar een zorggroep tot ze 'schoolrijp' is. Een door ouders ingeschakelde onderwijsconsulent meldt dat de zmlk-school weigert omdat de leerkrachten geen kennis meer hebben van Downsyndroom, 'omdat er steeds minder kinderen met Downsyndroom worden geboren'.

De gesprekken slepen maandenlang voort. Fatima mag zolang ze niet naar school gaat op de peuteropvang blijven, maar omdat ze 4 jaar is geworden vervalt de kinderopvangtoeslag en moeten de ouders ruim tien euro per uur betalen. Dat is te veel voor hen, dus ze houden Fatima thuis. De ouders vragen jeugdzorg aan, waarmee ze ofwel de peuteropvang betalen of thuis uurtjes zorg krijgen. Het kost de gemeente tweehonderd euro per week voor ofwel de kinderopvang ofwel zorg thuis. De gemeente weigert beide. Fatima is inmiddels 5 jaar geworden, is formeel leerplichtig en de gemeente vindt dat het samenwerkingsverband moet betalen of moet zorgen dat Fatima een onderwijsplek krijgt. Geke genoeg is de gemeente wel bereid 1200 euro per week te betalen als de ouders ingaan op de verwijzing naar een gespecialiseerde zorgplek.

De ouders vragen toelating bij een zmlk-school in de regio ernaast. Die stemt toe, maar het meisje mag pas instromen in het nieuwe schooljaar. Al met al zit Fatima bijna anderhalf jaar thuis bij haar moeder, zonder enige hulp.

Samaria

Samaria van 6 jaar heeft het Rett-syndroom. Ze is voor twee dagen toegelaten op een reguliere school en voor twee en een halve dag op een mytylschool. Ze communiceert door met haar ogen een computer te bedienen. Zowel de reguliere als de speciale school voorzien problemen in groep 3 en willen haar niet over laten gaan. De sociale inclusie was leuk geweest in de kleuterklassen maar nu het echte leren begon, wisten ze het niet meer.

Jolanda Duineveld heeft jarenlange ervaring met werken als leerkracht en IB'er op scholen waar ook kinderen met zeer ernstige beperkingen zijn. Hoe zou zij het aanpakken met Samaria? "Het schema in een klas is altijd: klassikale instructie, verlengde instructie voor kinderen die dat nodig hebben en individueel (ver)werken. Het is belangrijk dat iedereen meedoet in de groep, ook met de klassikale instructie. Het kan zijn dat niet elk kind alles begrijpt van die instructie, maar je kunt het zo inrichten dat er ook voor het kind met een beperking iets inzit. En een leerkracht kan checken of kinderen het op eigen niveau volgen, door bijvoorbeeld een aangepaste vraag te bedenken voor het kind met een beperking. In de verlengde instructie komt extra uitleg, dat kan eventueel in een groepje in de klas. Bij het individueel werken gaat het kind op de eigen leerlijn verder met werkbladen, al dan niet met een begeleider."

Voor basisscholen gelden tegenwoordig 'eindtermen' die moeten worden gehaald en scholen worden afgerekend op behaalde leerresultaten. Leerkrachten voelen die druk. Duineveld: "Voor kinderen met beperkingen gelden die eindtermen niet. Er zijn aangepaste leerlijnen, zoals de Plancius-leerlijn. Accepteer dat het kind andere doelen heeft. Dat geeft niet. Het verschil in ontwikkeling mag er zijn."

Jolanda Duineveld is bereikbaar voor advies via 06 5516 8574 of jolandaduineveld@gmail.com.